MILLIY QADRIYATLAR VA GLOBAL MADANIYAT TO‘QNASHUVLAR: KIBER-MADANIYAT BOSIMI OSTIDA MA’NAVIY UYG‘UNLIKNI SAQLASH STRATEGIYALARI

Masharipov Jahongir
Urganch davlat pedogogika instituti
ijtimoiy-gumanitar fanlarni o’qitish metodikasi
(ma’naviyat asoslari) yo’nalishi magistranti
masharipovjahongir2002@gmail.com
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20351066

Annotatsiya: Ushbu maqola milliy qadriyatlar va global madaniyat to‘qnashuvlarini kiber-madaniyat bosimi sharoitida ma’naviy uyg‘unlikni saqlash muammosi doirasida tahlil qiladi. Tadqiqotning maqsadi raqamli muhitda qadriyatlar barqarorligini ta’minlaydigan konseptual strategiyalarni ishlab chiqish va ularning ishlash mexanizmlarini asoslashdan iborat. Metodologiya sifatida normativ-falsafiy tahlil, madaniyatlararo komparativ yondashuv, diskurs tahlili va indikatorlarga tayangan konseptual modellashtirish qo‘llanildi. Maqolada kiber-madaniyatning tezkor tarqalishi, algoritmik tavsiya tizimlari va platforma iqtisodiyoti orqali urf-odatlar, til amaliyotlari hamda axloqiy me’yorlar qayta kodlanishi mexanizmlari ko‘rsatildi. Ilmiy yangilik milliy qadriyatlarni raqamli “moslashuvchan yadrosi” va “periferik innovatsiya” komponentlariga ajratgan holda, ma’naviy uyg‘unlikni saqlashning uch pog‘onali strategik modeli taklif etilishidadir.

Kalit so‘zlar: milliy qadriyatlar; global madaniyat; kiber-madaniyat; algoritmik tavsiya; ma’naviy uyg‘unlik; raqamli identitet; platforma iqtisodiyoti.

Аннотация. Данная статья анализирует столкновения национальных ценностей и глобальной культуры в условиях давления киберкультуры, фокусируясь на сохранении духовной согласованности. Цель исследования заключается в разработке концептуальных стратегий, обеспечивающих устойчивость ценностных оснований в цифровой среде, и в обосновании механизмов их действия. Методология включает нормативно-философский анализ, межкультурный сравнительный подход, дискурс-анализ и концептуальное моделирование на основе индикаторов. Показаны механизмы перекодирования обычаев, языковых практик и этических норм через алгоритмические рекомендательные системы, экономику платформ и ускоренную циркуляцию контента. Научная новизна состоит в предложении трехуровневой стратегической модели, где национальные ценности разделяются на «адаптивное ядро» и «периферийные инновации», что позволяет согласовать культурную преемственность с цифровой трансформацией без потери смысловой целостности.

Ключевые слова: национальные ценности; глобальная культура; киберкультура; алгоритмическая рекомендация; духовная согласованность; цифровая идентичность; экономика платформ.

Abstract. This article examines clashes between national values and global culture under the pressure of cyberculture, with a focus on maintaining spiritual and moral coherence. The study aims to develop conceptual strategies that ensure value stability in digital environments and to justify the mechanisms through which these strategies operate. Methodologically, the research applies normative-philosophical analysis, intercultural comparative reasoning, discourse analysis, and indicator-based conceptual modelling. The paper demonstrates how platform economies, algorithmic recommendation systems, and accelerated content circulation recode customs, language practices, and ethical norms. Scientific novelty lies in proposing a three-level strategic model that distinguishes an “adaptive core” of national values from “peripheral innovations”, enabling cultural continuity to align with digital transformation while preserving semantic integrity and social cohesion across online and offline contexts.

Keywords: national values; global culture; cyberculture; algorithmic recommendation; spiritual coherence; digital identity; platform economy.

Kirish. Milliy qadriyatlar deganda jamiyatning tarixiy tajribasi, til amaliyotlari, urf-odat va axloqiy me'yorlarida barqarorlashgan ma'no tizimi tushuniladi, global madaniyat esa transmilliy axborot oqimlari orqali tarqaladigan, standartlashgan iste'mol, muloqot va estetika repertuarlarining yig'indisidir. Ushbu ikki qatlamning to'qnashuv mexanizmi kiber-madaniyatda yaqqol ko'rinadi, chunki raqamli platformalar auditoriya e'tiborini monetizatsiya qiluvchi algoritmlar orqali kontentni saralab, kundalik tasavvurlarni tezkor qayta formatlaydi. Masalan, qisqa video formatlari va trendlar tilni soddalashtirish, ramziy ifodalarni qisqartirish hamda avlodlararo muloqot usullarini o'zgartirishga turtki beradi, natijada qadriyatlarning yetkazilish kanallari ham o'zgaradi. Raqamli muhitning intensivligi ko'pincha vaqt birligiga to'g'ri keladigan xabarlar soni va ularning tarqalish tezligi bilan o'lchanadi, shu jihatdan 2020-yillarda ijtimoiy tarmoqlarda kunlik ko'rishlar milliardlab siklga chiqishi global tendensiya sifatida qayd etiladi va bu mahalliy ma'no tizimlariga bosim kuchayishini ko'rsatadi. Ilmiy izoh shundan iboratki, madaniyatlararo raqobat endi faqat g'oyalar darajasida emas, balki e'tibor iqtisodiyoti, kod va interfeys dizayni darajasida ham kechadi, bu esa qadriyatlar muhofazasi masalasini falsafiy-antropologik hamda sotsiologik mezonlar bilan birga raqamli etika mezonlari orqali ham yoritishni talab qiladi [1; 2]. Kiber-madaniyat bosimi ostida ma'naviy uyg'unlikni saqlash muammosi dolzarb, chunki ma'naviy uyg'unlik jamiyat a'zolari o'rtasida umumiy ma'no, ishonch va mas'uliyat me'yorlarining mos tushishini bildiradi, global oqimlar esa ushbu moslikni parchalovchi alternativ standartlarni tez va jozibali shaklda taklif etadi. To'qnashuv mexanizmi ko'pincha "normal" deb tan olingan xulqiy amaliyotlarning onlayn muhitda memlar, ironik diskurs va vizual kodlar orqali qayta talqin qilinishidan boshlanadi, so'ng u oflayn odatga ko'chib, ijtimoiy nazoratning an'anaviy instrumentlarini zaiflashtiradi. Misol sifatida, onlayn kommunikatsiyada anonimlik va tezkor baholash madaniyati mavjud bo'lib, bu hurmat, andisha, muomala etiketi kabi milliy qadriyatlar bilan moslashishni murakkablashtiradi. Kuzatuvlarga ko'ra, yosh auditoriyalarda kunlik ekran vaqti bir necha soatni tashkil etishi haqida turli xalqaro monitoringlar muntazam xabar beradi, bunday fon esa qadriyatlar sotsializatsiyasida oila va maktabning ulushini nisbatan kamaytirishi mumkin. Ilmiy izoh sifatida, bu jarayonni "sekulyar texnologik determinizm" tarzida biryoqlama talqin qilish to'g'ri emas, chunki qadriyatlar moslashuvchan tizim bo'lib, ular yangi muhitda ham o'zini qayta tiklay oladi, biroq buning uchun ongli strategiyalar va institutlararo hamkorlik zarur [3; 4].

Asosiy qism. Mazkur tadqiqotning maqsadi milliy qadriyatlar va global madaniyat o'rtasidagi ziddiyatlarni kiber-madaniyat sharoitida nazariy asosda tasniflash hamda ma'naviy uyg'unlikni saqlashga qaratilgan strategiyalar modelini taklif etishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish mexanizmi sifatida birinchidan qadriyatlarning "moslashuvchan yadrosi" va "periferik innovatsiya" qatlamlarini ajratish, ikkinchidan raqamli muhitda qadriyatlar uzatilishining kanallari va filtrlari qanday ishlashini ko'rsatish, uchinchidan boshqaruv va ta'lim amaliyotlariga tatbiq etiladigan indikatorlarni shakllantirish belgilandi. Masalan, til madaniyatini saqlash strategiyasi faqat lug'at targ'iboti bilan cheklanmay, klaviatura lokalizatsiyasi, avtomatik imlo tekshiruvi, platformalardagi moderatsiya siyosati va kontent ishlab chiqaruvchilarga rag'bat kabi instrumentlar orqali mustahkamlanishi mumkin. Tadqiqotda taklif etiladigan indikatorlar qatoriga onlayn makonda milliy til ulushi, mahalliy madaniy kontentning ko'rinish koeffitsienti, raqamli savodxonlik bo'yicha kompetensiya ballari va axloqiy xulq me'yorlariga rioya etish bo'yicha so'rov natijalari kiradi, bular amaliy baholash uchun raqamlashtiriladigan mezonlar hisoblanadi. Ilmiy izoh shuki, bu yondashuv qadriyatlarni abstrakt shior emas, balki o'lchanadigan, kuzatiladigan va boshqariladigan ijtimoiy-amaliy tizim sifatida ko'rishga imkon beradi, natijada falsafiy konsepsiya amaliy siyosat darajasiga tarjima qilinadi [5].

Ma'lumotlar bazasi sifatida ochiq manbalardagi platforma siyosatlari, raqamli savodxonlik bo'yicha xalqaro indikatorlar to'plamlari hamda mahalliy media makondagi kontent namunalari kontseptual darajada umumlashtirildi, chunki maqola empirik so'rovga emas, nazariy sintezga yo'naltirilgan. Ushbu tanlovning mexanizmi shundaki, turli manbalar bir-birini to'ldiradi: platforma qoidalari "chegara shartlari"ni, indikatorlar "o'lchash imkoniyati"ni, kontent namunalari esa "real diskurs"ni beradi. Misol tariqasida, tavsiya algoritmlarining ishlash prinsiplari bo'yicha ommaviy e'lon

qilingan hujjatlar bilan bir qatorda, foydalanuvchi e'tiborini ushlab turishga qaratilgan dizayn elementlari tahlil qilinib, qadriyatlar uzatilishiga ularning bilvosita ta'siri konseptual xaritalashtirildi. Statistik dalil sifatida, raqamli iqtisodiyotda reklama daromadining katta qismi e'tibor vaqtiga bog'liqligi haqidagi umumiy ko'rsatkichlar qabul qilinib, "e'tibor birligi" qadriyatlar raqobatining resursi sifatida modellandi. Ilmiy izoh shuki, nazariy maqola doirasida bunday ma'lumotlar "isbot" emas, balki "asos" vazifasini bajaradi, ya'ni ular konseptual takliflarning real muhitga mosligini tekshiruvchi kontekst bo'lib xizmat qiladi va metodologik ehtiyotkorlikni ta'minlaydi [7].

Ma'naviy uyg'unlikni saqlashning uch pog'onali strategik modeli bo'yicha operatsion xarita individual, institutlar va platforma-ekotizim darajalarining o'zaro bog'liqligiga asoslanadi. Individual darajada asosiy maqsad raqamli savodxonlik va axloqiy refleksiyani rivojlantirish bo'lib, bunga media savodxonlik kurslari, tanqidiy fikrlash va raqamli etikett treninglari orqali erishiladi. Institutlar darajasida ta'lim, madaniyat va OAV tashkilotlari milliy qadriyatlarni zamonaviy formatlarda yetkazishi ko'zda tutiladi. Bu yo'nalishda interaktiv arxivlar, podkastlar, milliy kontent grantlari va onlayn madaniy loyihalar muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Platforma-ekotizim darajasida esa algoritmik tavsiyalar, moderatsiya tizimlari va mahalliy til texnologiyalarini rivojlantirish orqali sog'lom ma'no muhiti shakllantiriladi. Model samaradorligini baholash uchun "3S" ko'rsatkichi — savodxonlik, semantik barqarorlik va ijtimoiy ishonch indekslari qo'llanadi. Ushbu operatsion xarita ma'naviy uyg'unlikni faqat tarbiya emas, balki tizimli boshqaruv va raqamli muhitni muvozanatli tashkil etish masalasi sifatida talqin qiladi.Olingan natijalar madaniyatning raqamli transformatsiyasi haqidagi yondashuvlar bilan qiyoslanganda, qadriyatlarning "yadro va periferiyasi" modeli bir tomondan an'anaviy modernizatsiya nazariyalaridagi moslashuv g'oyasiga yaqin, ikkinchi tomondan esa raqamli media nazariyalaridagi platforma vositachiligi konsepsiyasini to'ldiradi. Mexanizm darajasida muhim jihat shundaki, avvalgi adabiyotlarda ko'pincha qadriyatlar o'zgarishi kommunikatsiya tezligi bilan izohlangan bo'lsa, bu maqola o'zgarishning texnik arxitektura va iqtisodiy rag'batlar bilan bog'langanini alohida ko'rsatadi. Masalan, algoritmik tavsiyaning "aks-sado kamerasi" effekti global madaniyatning ayrim segmentlarini mahalliy muhitga haddan tashqari kuchli kiritib yuborishi mumkin, bu esa semantik va normativ to'qnashuvlarni bir vaqtning o'zida kuchaytiradi. Raqamiy jihatdan, ko'rinish koeffitsienti kabi indikatorlar amaliy tahlilga yo'l ochadi, chunki ular bahsni "qadriyatlar zaiflashdi" degan umumiy tezisdan "qaysi platformada qaysi formatda mahalliy kontent ulushi kamaydi" degan tekshiriladigan savolga aylantiradi. Ilmiy izoh sifatida, natijalar shuni bildiradiki, ma'naviy uyg'unlikni saqlash bo'yicha strategiyalar faqat ma'rifiy chaqiriqlar bilan emas, balki platforma dizayni va institutlararo koordinatsiya bilan ham mustahkamlanishi kerak, bu esa 09.00.05 ixtisosligi doirasida ijtimoiy falsafa va madaniyat falsafasining amaliy ufqlarini kengaytiradi [2; 6].

Taklif etilgan uch pog'onali modelning nazariy ahamiyati shundaki, u subyekt, institut va texnologiya o'rtasidagi aloqani bir tizimda ko'rsatadi, amaliy ahamiyati esa har bir pog'ona uchun mos instrument va indikatorlarni birlashtirganidadir. Mexanizmga ko'ra, individual darajadagi savodxonlik institutlar yaratgan kontent bilan mustahkamlanmasa, u fragmentar bo'lib qoladi, platforma darajasida ko'rinish va xavfsizlik siyosati o'zgarmasa, institutlar kontenti auditoriyaga yetib bormaydi, shuning uchun strategiya "zanjirli" tarzda ishlashi zarur. Masalan, ta'limda raqamli bahs etiketi o'rgatilsa, shu etiketni rag'batlantiradigan platforma mexanizmlari, masalan zararli kommentni kamaytiradigan filtrlash va ijobiy xulqni ko'rsatadigan belgilash tizimi bo'lsa, natija sezilarli bo'ladi. Raqamiy dalil sifatida, moderatsiya javob vaqtining qisqarishi zararli kontentning replikatsiya siklini pasaytirishi kutiladi, chunki tarqalishning ilk soatlari eng yuqori tezlik davri bo'lib, shu davrda aralashuv samaradorlikni keskin oshiradi. Ilmiy izoh sifatida, bunday tizimli yondashuv "ma'no ekologiyasi" tushunchasini amaliy darajada ishlatadi, ya'ni ma'no muhitini ifloslantiruvchi shovqinni kamaytirish va foydali signallarni kuchaytirish ijtimoiy muvozanatni tiklaydi [1].

Xulosa. Mazkur maqola milliy qadriyatlar va global madaniyat to'qnashuvlarini kiber-madaniyat bosimi sharoitida ma'naviy uyg'unlikni saqlash masalasi bilan bog'lab, qadriyatlarni moslashuvchan yadro va periferik innovatsiya qatlamlari orqali tushuntiruvchi nazariy modelni asoslab berdi. Ushbu yondashuvning ishlash mexanizmi shundan iboratki, yadro darajasidagi ma'no va axloqiy prinsiplar saqlangan holda, ularning raqamli ifoda shakllari zamonaviy formatlarda yangilanadi va bu yangilanish to'qnashuvni yumshatishga xizmat qiladi. Maqolada algoritmik tavsiya tizimlari va platforma iqtisodiyoti

qadriyatlar uzatilishiga texnik mediator sifatida ta’sir ko‘rsatishi hamda to‘qnashuvlarni semantik, normativ va estetik turlarga ajratish diagnostik imkon berishi umumlashtirildi. Taklif etilgan uch pog‘onali strategik model individual savodxonlik, institutlararo madaniy uzatish va platforma darajasidagi ko‘rinish hamda moderatsiya siyosatlarini uyg‘un holda rejalashtirish zarurligini ko‘rsatdi. Natijada ma’naviy uyg‘unlikni saqlash masalasi mavhum targ‘ibot emas, balki indikatorlar orqali baholanadigan va boshqariladigan kompleks tizim sifatida talqin qilindi. Kelajakda modelni empirik korpuslar, so‘rovlar va platforma tahlillari bilan tekshirish hamda indikatorlarni standartlashtirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Castells M. The Rise of the Network Society. Oxford, Blackwell Publishing, 2010. 656 p.
2. Appadurai A. Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization. Minneapolis, University of Minnesota Press, 1996. 229 p.
3. Бауман З. Глобализация: последствия для человека и общества. Москва, Весь Мир, 2004. 188 с.
4. Назаров М. М. Массовая коммуникация в современном мире: методология анализа и практика исследований. Москва, ЛИБРОКОМ, 2010. 320 с.
5. Ғайбуллаев Н. Маданият ва қадриятлар: ijtimoiy-falsafiy tahlil. Toshkent, Fan, 2018. 240 b.
6. Сафаров О. Ахборот жамияти ва маънавий тараққиёт: фалсафий ёндашув. Тошкент, Ўзбекистон, 2020. 208 б.